

Asia: VN/17577/2022

Lausuntopyyntö tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi tehdystä selvityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat pienten ja keskisuurten yritysten merkittävimmät esteet sovittelumenettelyjen käytölle riidanratkaisussa

Käräjäoikeuden näkemys vastaa tältä osin selvityksessä esitettyä: merkittävin este pienten ja keskisuurten yritysten sovittelumenettelyn käytölle lienee tiedon puute. Tietoisuutta sovittelumenettelystä tulee edelleen lisätä.

Sovittelumenettelyä koskevan tietoisuuden lisääminen on kaikkien toimijoiden vastuulla. Avustajien rooli on keskeinen sovittelumenettelyn markkinoinnissa myös pk-yritysten osalta.

Käräjäoikeuden käsitys on myös, että pk-yritykset saattavat usein turvautua oikeudellisen avun käyttämiseen suhteellisen myöhään. Näin ollen sovittelun mahdollisuudesta tiedottaminen esimerkiksi keskuskauppakamarien tai yrittäjäjärjestöjen kautta voisi lisätä yleistä tietoisuutta käytettävissä olevista vaihtoehdoista.

Myös kustannukset tai tiedon puute kustannusten määrästä voivat olla myös yhtenä esteenä sovittelumenettelyn käytölle.

Syksyllä 2022 on perustettu valtakunnallinen riita-asioiden sovittelun vastuutuomari verkosto. Verkostossa on tunnistettu sovittelumenettelyä koskevan tiedon tarve ja verkosto pyrkii osaltaan lisäämään sovittelua koskevaa yleistä tietoisuutta.

Tulisiko riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä kehittää sovittelumenettelyjen nykyistä suuremman hyödyntämisen suuntaan? Jos, niin millä tavalla?

Ainakin tuomioistuinsovittelua hyödynnetäänkin nykyään jo merkittävässä määrin. Esimerkiksi vuotta 2022 koskevat tilastot osoittavat, että noin puolessa kärjäoikeuksista sovittelujen määrä riita-asioissa on noin 20 prosenttia riita-asioista tai enemmän. Tämän lisäksi vuoden 2022 tilastoista ilmenee, että lähes 15 kärjäoikeudessa ns. riitaantuneista riita-asioista on mennyt sovitteluun noin 40 prosenttia tai jopa selvästi sen yli. Riitaantuneilla asioilla on tilastossa tarkoitettu asiaa, jossa asia on ratkaistu istuntokäsittelyssä. Edellä mainittu tarkoittaa sitä, että sovittelua hyödynnetään suuressa osassa kärjäoikeuksia jo hyvinkin aktiivisesti.

Suomen Asianajajaliitto on lausunnossaan todennut, että tuomioistuinsovittelun soveltuminen riita-asian ratkaisemiseen tulisi selvittää oikeudenkäyntimenettelyssä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Kärjäoikeus on samaa mieltä tästä ja lausuu, että useimmissa kärjäoikeuksissa vakiintuneena menettelytapana onkin sovittelumahdollisuuden selvittäminen jokaisen riita-asian vireille tulon yhteydessä. Lisäksi useissa kärjäoikeuksissa on vuosien varrella ollut sovittelumenettelyn aktivointiprojekteja, jotka ovat johtaneet sovittelujen määrän huomattavaankin lisääntymiseen.

Selvityksessä on tuotu esille, että kärjäoikeuksissa olisi suuri määrä juttuja vain odottamassa sopimista. Kärjäoikeus ei pidä tätä paikkaansa pitävänä väitteenä. Oikeudenkäynnin aikana useassa vaiheessa tuomioistuin pyrkii siihen, että asia sovittaisiin. Suurin osa sovinnosta syntyykin joko valmisteluistunnossa tai sovittelussa. Se, että sovinto ajoittain syntyy tätä myöhemmin, liittyy pääasiassa muihin kuin tuomioistuimesta johtuviin seikkoihin - esimerkiksi asian luonteeseen, asianosaisten tarpeeseen selvittää keskenkäisiä asioita, ajan kulumiseen ja/tai ”asian kypsymiseen” sopimista varten.

Sinänsä sovittelujen määrän lisääminen on yleisellä tasolla hyvä tavoite, ja siihen jatkuvasti pyritäänkin. Toisaalta sovittelumenettely on nimenomaan vaihtoehto oikeudenkäynnille ja myös oikeudenkäyntivaihtoehdon on oltava asianosaisille olemassa, vaikka asia oikeudenkäynninkin kuluessa sovittaisiin.

Pitäisikö alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisesta säätää laissa?

Tuomioistuinsovittelu perustuu ns. intressipohjaiseen sovitteluteoriaan ja sovittelun vapaaehtoisuus on yksi sovittelumenettelymme perusteita. Tämä vastaa myös kansainvälisesti vallitsevia sovittelun peruseriaatteita.

Avoimeksi jää, millainen istunto ”alustava sovitteluistunto” olisi ja mitä pakollisuus tosiasiallisesti tarkoittaisi. Ammattitaitoisesti ja oikein hoidettu sovittelu riita-asiallisesti vie tunteja, usein koko päivän. Nopeassa sovinnon tunnustelussa olisi väistämättä kyse eri menettelystä kuin nykyisessä sovittelussa. Alustava sovitteluistunto epäonnistuessaan todennäköisesti hankaloittaisi mahdollista sovinnon saavuttamista jatkossa, pidentäisi käsittelyaikoja sekä lisäisi kuluja. Alkuvaiheen pakollinen sovinnon tunnustelu veisi pohjaa myös varsinaiselta sovittelulta.

Käräjäoikeus huomauttaa myös, että mikäli osapuolet haluavat sovitteluun, sovitteluun pääsee muutamassa kuukaudessa lähes kaikkialla Suomessa.

Sovittelun pakollisuus ei myöskään korreloi sen kanssa, että on kyse dispositiivisista riita-asioista.

Selvityksessä on myös tuotu esille myös riski tuomarin tulemisesta esteelliseksi aktiivisella sovinnon edistämisellä. Käräjäoikeus ei pidä tätä ongelmana ja pitää sovinnon edistämisestä syntyvää esteellisyystilannetta erittäin harvinaisena.

Selvityksessä on viitattu muun muassa ns. Italian malliin. Käsityksemme on, että pakollisuuden täyttää Italian mallissa jo se, että osapuoli jättää saapumatta sovitteluistuntoon eli tosiasiasa kieltäytyy sovittelusta. On todennäköistä, että tällainen menettely aiheuttaisi edellä mainituin tavoin lisätyötä, pidentäisi käsittelyaikoja, lisäisi kustannuksia sekä voisi viedä osapuolia entistä kauemmaksi toisistaan.

Käräjäoikeus ei siten kannata sitä, että pakollisesta sovitteluistunnosta säädettäisiin laissa.

Näettekö tarvetta kehittää tuomioistuinsovittelua koskevaa lainsäädäntöä ja millä tavalla, jotta siitä tulisi nykyistä toimivampi vaihtoehto pienten ja keskisuurten yritysten riidanratkaisuun?

Selvitysmies on todennut, että tuomioistuinsovittelu on toimiva ja tehokas menettely. Käräjäoikeus on tästä samaa mieltä.

Käräjäoikeus ei näe tarvetta lainsäädännön kehittämiseen kysymyksessä mainitulla tavalla. Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa ei ole vanhentunut tai puutteellinen. Sovittelumenettely ei myöskään ole luonteeltaan sen tyyppistä menettelyä, että lain tasoinen yksityiskohtainen sääntely olisi tarkoituksenmukaista. Menettelyn kehittäminen on täysin mahdollista nykyisen lainsäädännön puitteissa: Esimerkiksi suorien sovitteluhakemusten käytön lisäämisellä voitaisiin saada sovittelusta yhä sujuvampaa. Edellä mainittu riita-asioiden vastuutuomariverkosto pyrkii osaltaan aktivoimaan suorien sovitteluhakemusten käyttämistä ja tietoisuutta niistä. Vuoden 2022 tilastotiedot osoittavat, että muutamissa käräjäoikeuksissa suoria sovitteluhakemuksia käytetään jo aktiivisesti.

Sovittelun julkisuudesta

Selvityksen mukaan sovittelun julkisuus voi olla ongelmallista osapuolten kannalta. Voimassa olevan sovittelulain 12 §:n mukaan osapuolten pyynnöstä sovittelu voidaan toimittaa yleisön läsnä olematta, jos luottamus sovittelun asianmukaisuuteen tai muu painava syy ei edellytä asian julkista käsittelyä. Säännöksen perusteella kynnys sovittelun toimittamiseen yleisön läsnä olematta on siten

hyvinkin matala. Sinänsä kärjääoikeuden tiedossa on vain yksittäisiä tilanteita, jossa sovitteluun olisi ollut ulkopuolinen yleisön edustaja seuraamaan sovittelua. Näissäkin tilanteissa seuraamaan tullut henkilö on ymmärtänyt sovittelun luonteen ja poistunut paikalta ilman, että tilanne olisi vaatinut edes ratkaisun tekemistä sovittelun julkisuudesta. Mikäli menettely olisi sellainen, että tuomioistuin määräisi tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelijan, diaaritiedot olisivat tässäkin tilanteessa julkisia.

Osapuolten niin sopiessa sovittelun päätteeksi ei myöskään ole välttämätöntä vahvistaa sovintoa, missä tilanteessa myöskään vahvistetusta sovinnosta ei tule julkista asiakirjaa.

Sovittelijan erityisosaamisesta

Sovittelun intressilähtöisyys ei edellytä sovittelijalta substanssiosaamista, vaan lähtökohtaisesti osapuolet ovat sovittelavan asian asiantuntijoita. Sovittelija on ensisijaisesti sovittelumenettelyn asiantuntija. Kärjääoikeus ei myöskään tunnista ongelmaa siitä, että sovittelijoiden erityisasiantuntemuksen puute olisi aiheuttanut haasteita.

Toisaalta laissa on myös mahdollisuus pyytää tiettyä sovittelijaa, mikä vastaa myös kansainvälisiä sovittelun perusoppeja ja liittyy osapuolten sovittelijaa kohtaan tuntemaan luottamukseen. Esimerkiksi Oulun kärjääoikeudessa suhteellisen usein esitetään pyyntöjä tietyn tuomarin määräämisestä sovittelijaksi.

Sovittelulaissa on myös säännös siitä, että asiantuntemuksen turvaamiseksi sovittelija voi käyttää avustajaa. Laki siten mahdollistaa jo nykyään asiantuntijan käytön. Säännöksen soveltaminen on riita-asioissa jäänyt hyvin vähäiseksi, mutta ainakin Oulun kärjääoikeudessa yksittäisissä sovitteluissa osapuolet ovat ottaneet sovitteluun mukaan avustajansa lisäksi rakennusalan asiantuntijan. Aloite tähän on tullut osapuolten avustajilta.

Pitäisikö Suomeen luoda selvityksessä esitetty tuomioistuimen ulkopuolinen institutionaalinen sovittelumenettely? Jos, niin millainen?

Suomessa on jo olemassa useita erilaisia tuomioistuimen ulkopuolisia sovittelujärjestelmiä mukaan lukien Suomen Asianajajaliiton sovittelujärjestelmä. Myöskään tuomioistuinsovittelujärjestelmä ei ole poikkeuksellinen järjestelmä, vaan myös Euroopassa on useita valtioita, jossa myös tuomarit toimivat sovittelijoina.

Kärjääoikeuden näkemys on, että noin 15 vuodessa tuomioistuinsovittelu on vakiinnuttanut paikkansa. Sadat tuomarit ovat käyneet sovittelukoulutuksen ja myös sovittelevat aktiivisesti. Sovittelutuomarit ovat useimmiten hyvin kiinnostuneita sovittelijan työstä ja pyrkivät kehittämään työtään. Järjestelmä on mahdollistanut myös laajan sovittelukokemuksen ja sovitteluosaamisen kartuttamisen. Uusi järjestelmä aiheuttaisi sen, että sovittelijoiden lisääntyessä kaikille sovittelijoille tulisi kokemusta aiempaa vähemmän. Tämä ei luonnollisestikaan olisi omiaan syventämään osaamista.

Tuomioistuinsovittelu ei sido kahden tuomarin työpanosta, kuten selvityksessä esitetään. Kun asia on sovittelussa, asia ei ole jaettuna asiaa mahdollisesti myöhemmin oikeudenkäynnissä asiaa käsittelevälle tuomarille, vaan sovittelutuomarille.

Käräjäoikeus ei yhdy selvityksessä esitettyyn käsitykseen siitä, että ehdotettu järjestelmä tuottaisi säästöä. Selvityksessä esitetty laskelma ei vaikuta perustellulta eikä se ilmeisesti koske erityisesti selvityksen kohteena olevia pk-yrityksiä. Uuden järjestelmän perustaminen johtaisi siihen, että järjestelmää olisi hallinnoitava tavalla tai toisella, mikä taas aiheuttaisi lisää kustannuksia. Käräjäoikeus huomauttaa, että uuden järjestelmän perustamisella myös jo olemassa olevaan järjestelmään vuosien varrella pannut kustannukset jäisivät osin tarpeettomiksi.

Oulun käräjäoikeus kuitenkin katsoo, että jatkoselvittelyä voitaisiin tehdä sovittelijoiden yleisen akkreditointijärjestelmän osalta. Akkreditointi voisi palvella sovittelun laatua koskevia kysymyksiä. Haasteelliseksi tältä osin kuitenkin voi muodostua, mikä taho järjestelmää pitäisi yllä.

Oulun käräjäoikeus ei siten kannata uuden sovittelujärjestelmän luomista, vaan pitää parempana ratkaisuna nykyjärjestelmien ylläpitämistä ja edelleen kehittämistä. Tätä kehitystyötä tehdäänkin jatkuvasti.

Näettekö tarvetta sille, että pienten ja keskisuurten yritysten välisiä riitoja voitaisiin käsitellä jossakin ratkaisusuositusta antavassa lautakunnassa kuten kuluttajariitalautakunnassa?

Emme näe tarvetta tälle.

Muita kommentteja selvityksestä?

Käräjäoikeudella ei ole tietoa siitä, mihin taustatietoihin tai -oletuksiin perustuu selvityksen toimeksiannossa mainittu tarve kehittää riidanratkaisumenettelyjä pk-yritysten kohdalla. Näkemysemme on, että nykyinen tuomioistuinsovittelujärjestelmä on vakiinnuttanut asemansa suuressa osassa Suomea ja sen kehittämisestä ollaan kiinnostuneita. Lisäksi pk-yritysten asioita voidaan sovittaa useassa muussakin jo olemassa olevassa sovittelujärjestelmässä.

Selvityksessä on myös lausuttu, että on varmistettava, että tuomioistuimen ulkopuoliset sovittelut ovat oikeusavun piirissä. Selvitys koskee pk-yrityksiä. Oikeusapu ei liity yritystoimintaan, mikä on ollut lainsäätäjältä tietoinen ratkaisu. Käräjäoikeus ei näe perusteita oikeusavun muuttamista koskevalle esitykselle.

Turtiainen Kari

Oulun käräjäoikeus - Tämän lausunnon valmistelusta on vastannut Oulun käräjäoikeuden sovitteluasioiden vastuutuomari, kärjätuomari Henna Luomaranta. Hän toimii myös käräjäoikeuksien riita-asioiden sovittelijoiden vastuutuomariverkoston puheenjohtajana.